90 sena ilu…

Pedestall tal-fidda u ta' bradella ġdida għall-istatwa titulari tal-Assunzjoni ta' Marija Verġni

***Nota editorjali**: Fit-tifkira tad-90 sena mill-inawgurazzjoni ta' dawn iż-żewġ opri artistiċi uniċi fl-Imqabba ħsibna li nġibu riproduzzjoni tal-kitba mirquma magħmula mill-Imqabbija s-Sinjura Carmen Lia li kienet dehret fil-ktieb tagħha **Ġrajjiet is-Soċjetà Santa Marija u l-Banda Re Ġorġ V fl-Istorja tal-Imqabba** ippubblikat mis-Soċjetà Santa Marija u Banda Re Ġorġ V fl-1997 fil-paġni 72-80.. Għażilna din il-kitba minħabba li kienet offriet l-ewwel studju approfondit ta' dan il-proġett ambizzjuż Imqabbi tal-bidu tas-seklu għoxrin, u anke bħala apprezzament tax-xogħol ta' riċerka li s-Sinjura Lia spiss għamlet b'risq ir-raħal tagħna.*

Kien ilu jinħass li l-vara ta' Santa Marija kien jonqosha xi ħaġa artistika biex veru tkun vara kompluta minn kollox. Għalhekk fil-bidu tas-snin għoxrin, il-Kumitat tal-Każin immexxi mill-President Joseph Bugeja, flimkien mal-Kleru tal-Parroċċa, iddeċieda li kellu jsir pedestall ġdid tal-fidda flok dak ta' l-injam kif ukoll bradella ġdida.

Id-disinn ta' dawn iż-żewġ opri kbar ġie fdat f'idejn l-imgħallem Abram Gatt magħruf ma' Malta kollha għad-disinni oriġinali tiegħu u li diġà kien għamel xi xogħol għall-Parroċċa tagħna.

Pedestall tal-Fidda

Fit-30 ta' Ottubru tal-1835 sar kuntratt għall-kummissjoni tal-vara ta' Santa Marija quddiem in-Nutar Menville Massimiliano Troisi fejn l-iskultur Żejtuni Alessandro (Xandru) Farrugia ntrabat li fi ftit xhur, jiġifieri sa l-aħħar ta' Lulju tal-1836 jew l-iżjed sal-bidu ta' Awwissu tal-istess sena, jaħdem vara artistika tal-Assunta flimkien ma' qabar tal-injam li kellu jservi bħala pedestall għall-istess statwa[1]. Kien fuq dan il-qabar tal-injam li l-vara tal-Assunta nġarret mill-Imqabbin fl-14 ta' Awwissu tal-1836. Dak in-nhar l-Imqabbin telqu miż-Żejtun ferħanin bil-vara artistika tal-Assunta mqiegħda fuq il-qabar tal-injam u għaddew minn Ħal Ghaxaq u mill-Gudja fejn intlaqgħu bl-isparar ta' murtaletti.

L-istess qabar tal-injam baqa' jintuża fil-festi kollha ta' Santa Marija mill-1836 sal-1927, iżda għall-ewwel darba fil-festa tal-1928 il-vara ta' Santa Marija tneħħiet minn fuq il-qabar tal-injam u ġiet immuntata fuq qabar ġdid tal-fidda li kellu jservi bħala pedestall. Dan sar għas-sodisfazzjoni tal-Kumitat tal-Każin u tal-Kappillan ta' dak iż-żmien, il-Mosti Dun Paċifiku Mifsud. Il-qabar l-antik illum huwa miżmum b'għożża kbira fil-Każin tas-Soċjetà *Santa Marija*.

Il-pedestall, fuq disinn tal-Imgħallem Abram Gatt, ġie maħdum fl-injam minn Manwel Buhagiar ta' Ħal Tarxien. Ix-xogħol tal-fidda kien fdat f'idejn id-ditta *Antonio Ghezzi e Figlio* ta' Milan u sewa s-somma ta' £400. Ċensu Farrugia jiftakar lil Ġanni Ghigo u Emanuel Borg (id-Dovik) jgħidu li meta l-fidda waslet minn Milan, ittieħdet fil-Kappella ta' Santa Katerina fejn partitarji tas-Soċjetà għaqqduha mal-injam. Wara, il-qabar ittieħed fil-Kappella tad-Duluri.

Din l-opra sabiħa saret b'sagrifiċċji u b'impenn mill-akbar. Il-ġbir għall-pedestall tal-fidda sar mill-familji bis-sold ta' kull nhar ta' Ħadd u ħadu ħsieb il-ġbir Emanuel Zammit, Ġużeppi Maria Mallia u Lorenzo Zammit (tal-Mejlaq). Jidher li l-ġbir għall-pedestall kien beda ħafna snin qabel l-1928 iżda peress li l-ġbir kien fqir, kellu jieqaf. Jingħad li kien bil-ħila ta' Joseph Bugeja, President tas-Soċjetà, li l-ġbir kien reġa' beda. Jingħad ukoll li Lord Gerald Strickland waqt li kien qiegħed jattendi laqa fl-Imqabba kkontribwixxa £10 għall-pedestall. Il-kontijiet tal-ġbir u ta' l-ispejjeż kollha tal-pedestall ingħataw fl-okkażjoni ta' l-inawgurazzjoni tal-pedestall.

Dan il-pedestall huwa wieħed mill-aqwa li hawn f'Malta u bil-ħila ta' Abram Gatt il-pedestall kompla jsebbaħ l-vara ta' Santa Marija ta1-Imqabba.

Il-Bradella

Fit-12 ta' Jannar 1927 ġie ppreżentat rikors fil-Kurja ta' l-Arċisqof li jġib in-numru 70/1927 fejn l- Imqabbin Mikiel Zammit (il-Mejlaq) u martu Grazia née Inguanez

urew li xtaqu li jkunu l-benefatturi ta' bradella għall-vara ta' Santa Marija. Il-ġbir għall-pedestall tal-fidda kien diġà beda jsir u għalhekk inħass il-bżonn li kellha ssir ukoll bradella biex l-vara tkun kompluta minn kollox. Peress li Mikiel Zammit (il-Mejlaq) kien wiegħed li jekk l-Imqabbin jaslu biex jiġbru l-flus meħtieġa biex isir il-pedestall tal-fidda, huwa kien jidħol biex jagħmel il-bradella, ħass li kellu jżomm kelmtu[2]. Fit-22 ta' Frar 1927 Mons. Arċisqof Mauro Caruana aċċetta t-talba li kienet saritlu fir-rikors[3].

Wara li l-imgħallem Abram Gatt ta' Bormla lesta d-disinn, il-benefatturi Mikiel Zammit u martu Grazia, flimkien mal-Kumitat tal-Każin, ħasbu f'min kienu ser jafdaw ix-xogħol. Ġie deċiż li x-xogħol tal-injam tal-bradella kellu jsir mis-Surmast Manwel Buhagiar ta' Ħal Tarxien waqt li l-Appostolat ġie ordnat l-Awstrija għand id-ditta *Ferdinando Stuflesser*.

Insibu li Ġanni Ghigo li dak iż-żmien kien jaħdem it-Tarzna, wara l-ġurnata tax-xogħol, kien jibqa' sejjer Ħal Tarxien sabiex isegwi x-xogħol u l-eżekuzzjoni fl-injam għand is-Surmast Manwel Buhagiar. Dik il-bradella dak iż-żmien swiet is-somma globali ta' £194.6s.2d. Ix-xogħol esegwit fl-injam minn Mastru Buhagiar sewa £153. Qabel inbeda x-xogħol, Mastru Manwel Buhagiar ingħata kapparra ta' £40:

> *Ricevo da Lorenzo Zammit lire sterline quaranta in conto del prezzo di lavoro e la formazione di una bradella giusta scrittura privata da noi fatta ed autenticata dal Notaro Angelo Cachia oggi stesso.*
>
> *Dico 40.0.0. (liri)*
>
> *Firmata: - Emanuel Buahgair, Scultore.*[4]

It-tieni, it-tielet u l-aħħar pagamenti li sarulu kienu ta' £20, £20 u £73 rispettivament. Tal-Appostolat magħmul mill-injam tas-*sycamore - legno durissimo naturale*, id-ditta Stuflesser tħallset is-somma ta' £37.0.6d. Id-dazju li tħallas fuq l-Appostolat bis-7½ fil-100 kien ta' £3.2s.1d. Il-korrispondenza ma' Stuflesser swiet £0.3s.7d. Kien hemm ukoll xi spejjeż oħra li thallsu lin-Nutar tal-obligazzjoni (17s.0d) u lill-Kurja ta' l-Arċisqof għar-rikors (4s.0d) minn Giuseppe Zammit. Pjuma għat-tfarfir swiet 4s.6d.

Il-bradella l-ġdida ttieħdet fil-Knisja Parrokkjali[5].

L-Inawgurazzjoni tal-Pedestall tal-Fidda u tal-Bradella

Il-pedestall tal-fidda kien ġie inawgurat is-Sibt 11 ta' Awwissu fl-1928 fil-Kappella tad-Duluri[6]. Il-festa bdiet fl-4.00 ta' wara nofs in-nhar meta kienu esegwiti marċi mużikali mat-triqat tal-Imqabba. Imbagħad fil-5.30 inbdiet iċ-ċerimonja tal-inawgurazzjoni tal-pedestall tal-fidda. Wara li saret Translazzjoni tar-Relikwa, il-vara tal-Assunta giet meħuda proċessjonalment mill-Kappella tad-Duluri[7] għall-Knisja tal-Parroċċa, fost briju kif kien xieraq[8]. Fost ir-reffiegħa kien hemm il-benefattur tal-bradella Mikiel Zammit u peress li kien xiħ għenu jerfa' Emanuel Zammit (*il-Gross*)[9].

Fl-istess okkażjoni, ġew mogħtija l-kontijiet tal-ġbir u tal-ispejjeż kollha tal-pedestall.

Għal din l-okkażjoni, għall-ewwel darba fir-raħal, inħaraq murtal ta' erba' bombi magħmul minn Ċensu Galea (*id-Derek*)[10].

Peress li f'dik is-sena l-vara titulari ta' Santa Marija ma kien jonqosha xejn, il-festa ġiet ċelebrata b'solennità u briju kbir. Il-Banda ta' San Filep ta' Haż-Żebbuġ ferrħet it-toroq tal-Imqabba lejlet u nhar il-festa b'marċi u programm fejn indaqqu kompożizzjonijiet minn Beethoven, Giordano, Mascagni, Jeml, Schubert, Puccini u Diacono[11].

In-nies li marru dakinhar setgħu jammiraw il-pedestall tal-fidda u l-bradella artistika: -

> *The little village of Mkabba will be "en fête" this afternoon when the new silver pedestal for the Statue of the Assumption of the B.V. Mary – the patron Saint of the village – will be on view. It will be a fitting occasion for the public to admire a costly and artistic work which has turned out in every sense a perfect success. It is the work of a Milan firm to the designs of our countryman Mr A. Gatt of Cospicua.The pedestal is mounted on a very fine base which has been designed also by Mro Gatt, the work having been executed to perfection by Mr Emanuele Buhagiar of C. Paula.*
>
> *All lovers of art and well wishers should not miss this opportunity of paying a visit to Mkabba.* [12]

Mhux ta' b'xejn li l-Imqabbin ħassewhom u għadhom iħossuhom ferm imkabbrin b'dawn iż-żewġ opri kbar – xi Mqabbin anzjani bħal Giuseppe Spiteri jħossu li huma fost is-sbieħ li għandna f'Malta u jsejħulhom *monument*.

Referenzi

1 Nutar Menville Massimiliano Troisi, 30 ta' Ottubru 1835, Arkivju tan-Nutara, 460/54, pp. 726-729; Nutar Menville Massimiliano Troisi, 14 ta' Awwissu 1836, Arkivju tan-Nutara, 460/55, pp. 481-484. Lia, Carmen, L-Iskultur Alessandro Farrugia u l-istatwa titulari ta' Santa Marija tal-Imqabba, Programm Festa Santa Marija, Mqabba, 1194, pp. 43-51.

2 Informazzjoni komunikata mill-Imqabbi Joseph Farrugia residenti Ħal Qormi.

3 Rikors preżentat lill-Kurja Arċiveskovili u li jġib in-numru 70/1927.

4 Dokumenti oriġinali li juru l-ħlasijiet kollha li saru rigward il-bradella. Ħajr lil Caterina Zammit (tal-Mejlaq).

5 Malta tagħna, Is-Sibt 11 ta' Awwissu 1928, p. 5

6 Ibid. Xi wħud bħal Nikola Zammit jgħidu li l-kappella kienet ta' Santa Katerina għaliex f'din kienu jinżammu l-affarijiet tal-festa.

7 Informazzjoni komunikata minn Ċensu Farrugia.

8 Malta tagħna, Is-Sibt 11 ta' Awwissu 1928, p. 5.

9 Zammit Emanuel, kitba datata 1 ta' Ġunju 1984; infomrazzjoni mogħtija wkoll minn Nikola Zammit u Ċensu Farrugia.

10 ibid.

11 The Daily Malta Chronicle, Wednesday August 14 1928, p. 14.

12 The Daily Malta Chronicle, Sunday August 11 1928, p. 18.

L-ewwel ritratt tal-pedestall komplut. Dan ittieħed fl-istabbiliment tad-ditta Antonio Ghezzi e Figlio f'Milan u ntbagħat Malta lil Mikiel Zammit li kien qed jieħu ħsieb il-ġbir (ħajr Katarina Zammit, ritratt Anthony Gatt)

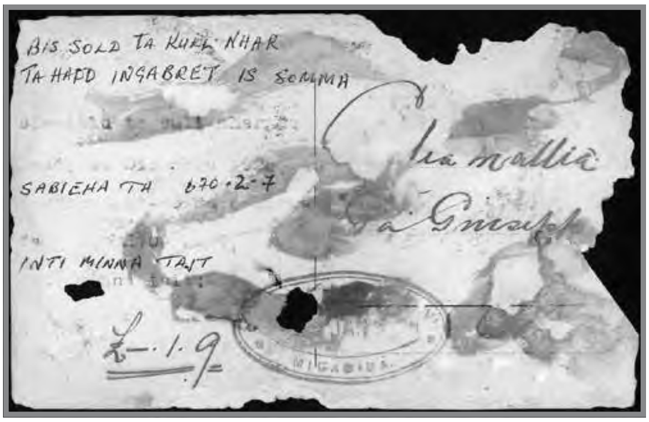
BIS SOLD TA KULL NHAR
TA HADD INGABRET IS SOMMA
SABIEHA TA 670.2.7
INTI MINNA TAJT
£-1.9

Nota ta' rċevuta għal donazzjoni b'risq il-pedestall tal-fidda miktuba fuq in-naħa ta' wara tar-ritratt (ħajr Julie Ghigo)

Pedestal Account

Paġna mill-ktieb tal-ġbir għall-pedestall tal-fidda

L-ewwel ritratt ta' Santa Marija fuq il-pedestall tal-fidda li ngħata bħala rċevuta lil kull min ikkontribwixxa biex saret din l-opra unika
(ħajr Julie Ghigo)

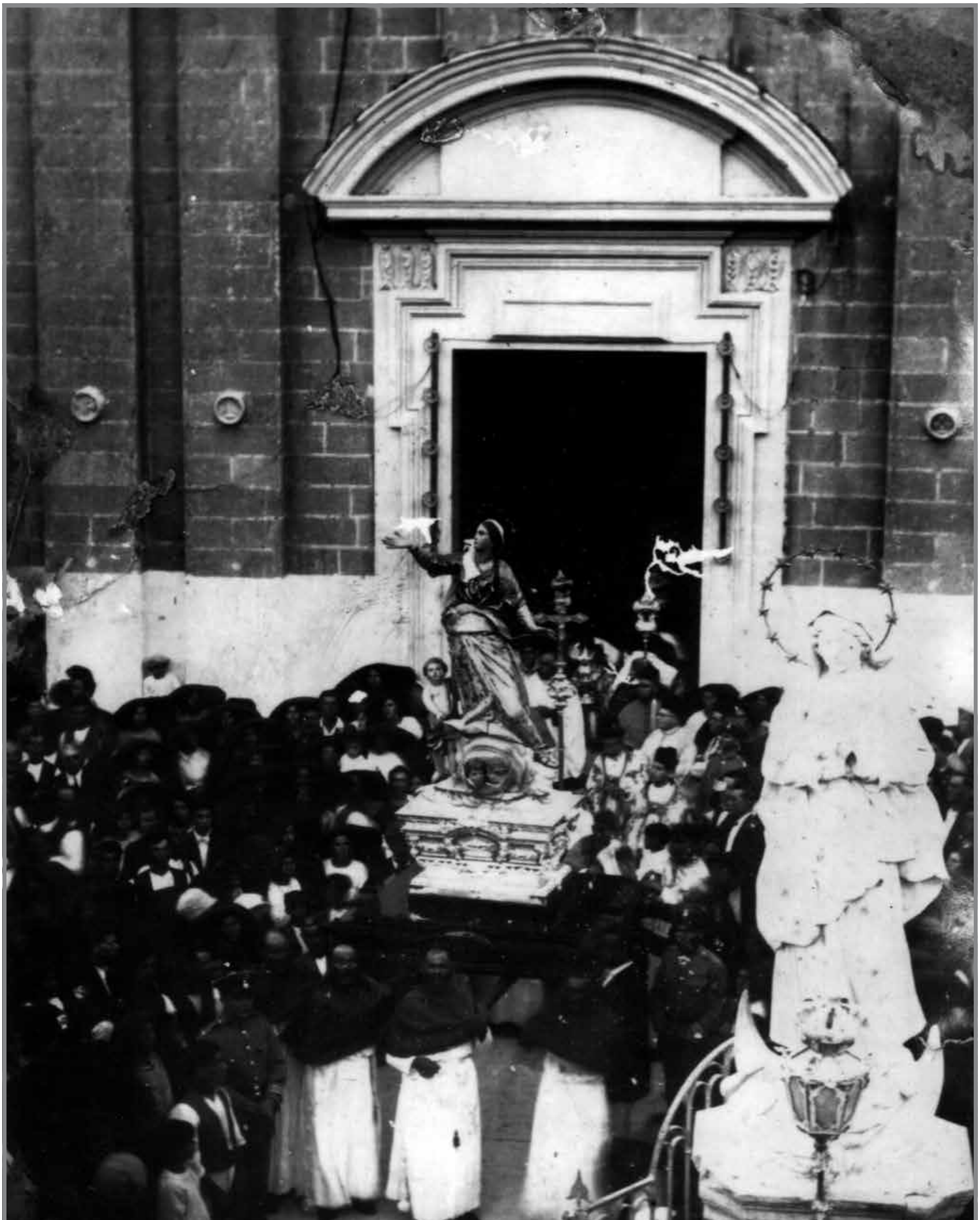

Il-ħruġ tal-purċissjoni titulari fl-1928. Dan huwa l-eqdem ritratt magħruf ta' purċissjoni bi statwa fl-Imqabba (ħajr Nicholas Baldacchino)

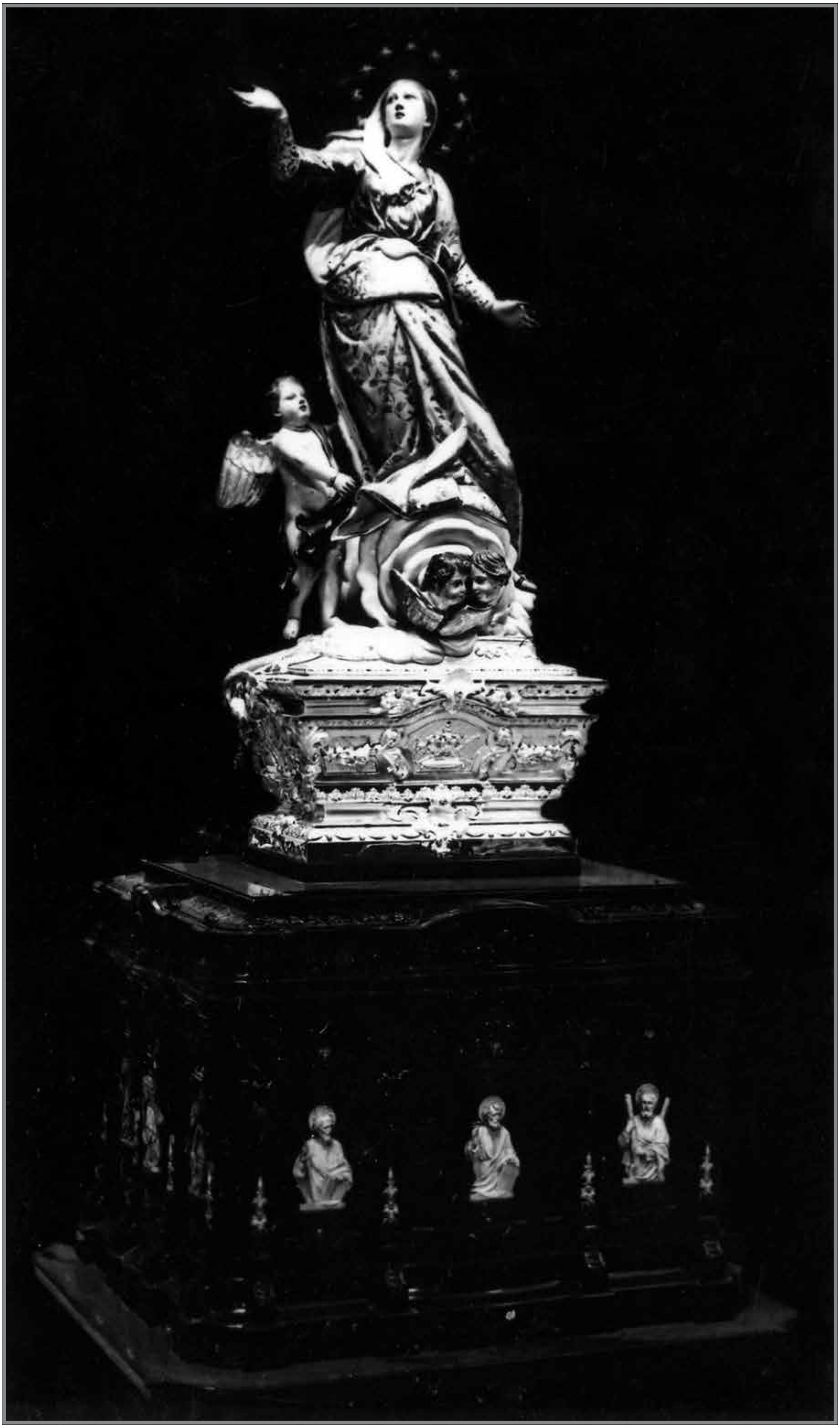

Wieħed mill-ewwel ritratti tal-vara armata fuq il-pedestall tal-fidda u l-bradella tal-ġewż